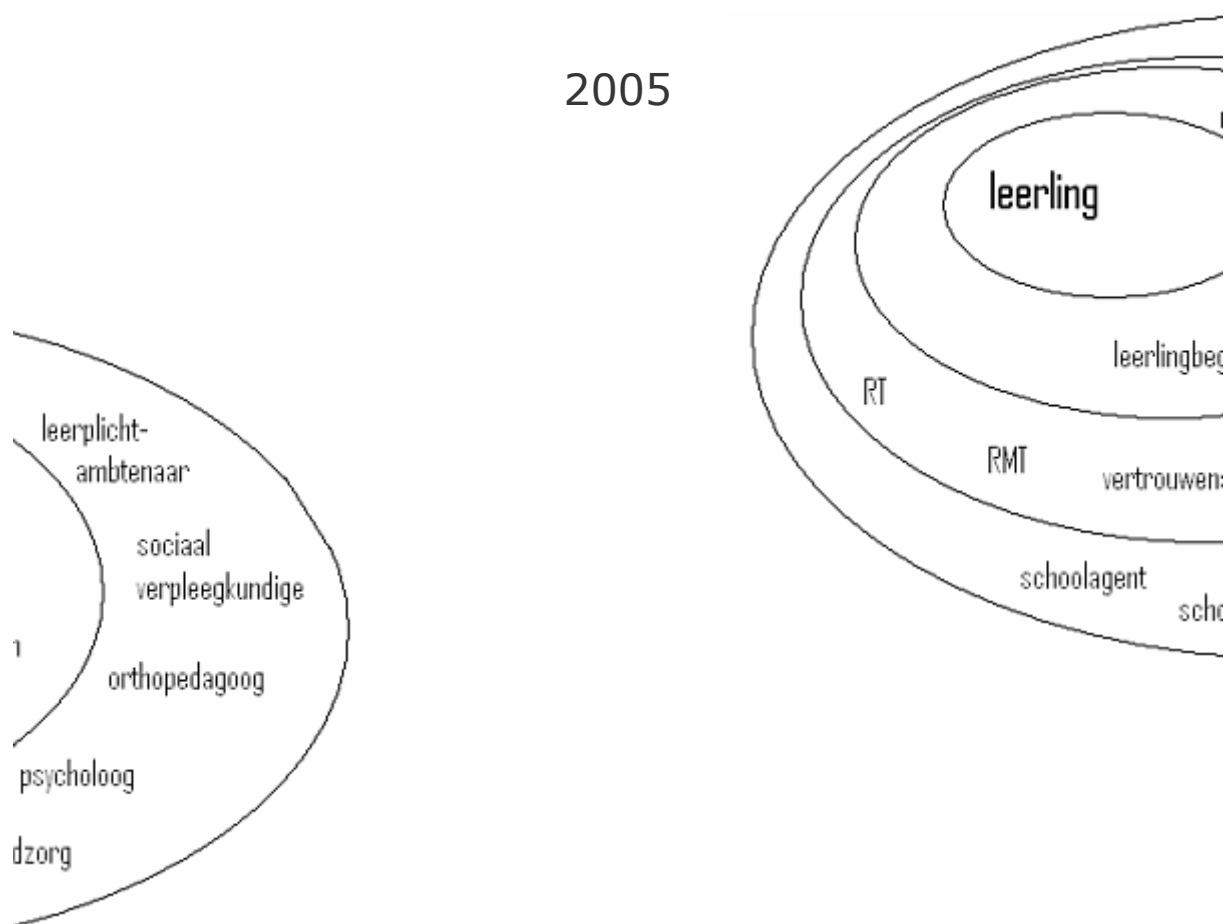

Wiens zorg is het?

Toenemende diversiteit in zorgleerlingen.
Een quick scan naar ervaringen van VMBO scholen.

MEANDER

Colofon

Deze notitie is een uitgave van:
CMO Meander
December 2005

Redactie:
Gusta Semmelink
Aisah Manraj-Abdoel

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door financiering van

provincie **HOLLAND**
ZUID

Meander is een regionaal Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling. De doelstelling van Meander is het bevorderen van de integratie en participatie van allochtonen in de Nederlandse samenleving. De kerntaken zijn het bevorderen dat allochtonen (beter) worden toegerust om volwaardig deel te kunnen nemen aan het maatschappelijke verkeer en algemene instellingen toegankelijk(er) worden voor allochtonen. De kernactiviteiten zijn methodiek- en projectontwikkeling, voorlichting en advies, ondersteuning en deskundigheidsbevordering, training en onderzoek. De belangrijkste werkerreinen zijn interculturalisatie van instellingen, bedrijven en onderwijs en de allochtone zelforganisaties en netwerken.

Adres:

Postbus 570
2400 AN Alphen aan den Rijn
Telefoon: 0172 – 495141
Email: meander@stmeander.nl
Website: www.stmeander.nl

Bezoekadressen:

Emmalaan 2, Alphen aan den Rijn
Kentgensplein 26, Zoetermeer

regionaal centrum maatschappelijke ontwikkeling

Inhoudsopgave

HOOFDSTUK 1. KADER VOOR DE QUICK SCAN	2
INLEIDING	2
DE QUICK SCAN	2
DE NOTITIE	2
FEITEN RONDOM ZORGLEERLINGEN	3
LANDELIJKE ONTWIKKELINGEN IN DE ZORG OP SCHOLEN ²	3
HOOFDSTUK 2. BEVINDINGEN RONDOM DE ALGEMENE ZORGSTRUCTUUR	5
WIE OF WAT ZIJN ZORGLEERLINGEN?	5
ZORGSTRUCTUREN	5
VERSCHILLEN TUSSEN SCHOLEN	6
KNELPUNTEN EN OPLOSSINGEN RONDOM DE ZORGSTRUCTUUR	7
1. <i>Het onvoldoende signaleren van de problemen van leerlingen</i>	7
2. <i>Er is onvoldoende draagvlak voor de zorg</i>	9
3. <i>Met sommige leerlingen kan de school nergens heen</i>	11
4. <i>Er is geen effectief werkende en sluitende zorgketen</i>	11
5. <i>Dat wat opgebouwd is wordt wegbezuinigd</i>	14
HOOFDSTUK 3. ANALYSE VAN DE BEVINDINGEN (I)	16
DE ZORGSTRUCTUUR OP SCHOLEN	16
<i>Andere partijen en de zorg op scholen</i>	16
HOOFDSTUK 4. BEVINDINGEN RONDOM ALLOCHTONE ZORGLEERLINGEN	18
SPECIFIEKE PROBLEMEN VAN ALLOCHTONE LEERLINGEN	18
1. <i>Contact met ouders en afstemming tussen thuissituatie en school</i>	18
2. <i>Het gedrag van allochtone leerlingen op school</i>	21
HOOFDSTUK 5. ANALYSE VAN DE BEVINDINGEN (II)	25
ALLOCHTONE ZORGLEERLINGEN	25
HOOFDSTUK 6. CONCLUSIES EN VERVOLG	27
HOE KAN DE ZORG OP SCHOLEN VERBETERD WORDEN?	27
WAT KAN MEANDER VOOR U BETEKENEN?	27
TENSLLOTTE	28
GERAADPLEEGDE BRONNEN	29

HOOFDSTUK 1. Kader voor de quick scan

Inleiding

Meander heeft op basis van signalen uit het veld geconstateerd dat vooral VMBO-scholen geconfronteerd worden met een groot aantal 'zorgleerlingen'. Deze zorgleerlingen vertonen een toenemende diversiteit in achtergrond, type probleem en zorgvraag. Van verschillende zijden is aangegeven dat de begeleiding van bijvoorbeeld allochtone jongeren verbeterd kan worden op een manier die rekening houdt met hun achtergrond en specifieke behoeften. De vraag wordt geopperd of er voldoende specialistische kennis bij VMBO docenten aanwezig is om (uiteenlopende, toenemende, soms meervoudige) problemen te signaleren, de zorgvraag te verhelderen en de benodigde zorg te bieden. Ook over het functioneren van de zorgketen worden veel klachten gehoord; de aansluiting tussen de zorg op scholen en de jeugdzorg blijkt onvoldoende effectief.

Op grond hiervan rijst dan ook de vraag hoe de schoolgerichte hulpverlening verbeterd kan worden. Het is zeker niet eenvoudig om een sluitend zorgaanbod rond het onderwijs te realiseren, met als doel alle jeugdigen (allochtonen en autochtonen) de best mogelijke ondersteuning te bieden.

Deze quickscan is uitgevoerd om zicht te krijgen op de mogelijk toekomstige inzet van Meander bij het verbeteren van de keten van zorg voor leerlingen op scholen. Er is gekozen om het perspectief en de ervaringen van de zorgverantwoordelijken op scholen centraal te stellen om zodanig een beeld te kunnen schetsen van hún dagelijkse praktijk.

De quick scan

Twee vragen staan in deze quickscan centraal:

1. Wat zijn de recente ontwikkelingen, knelpunten en good practices rondom:
 - a. de manier waarop de zorg op scholen officieel is gestructureerd
 - b. zorgverlening op scholen in de dagelijkse praktijk
2. Hoe is de relatie met allochtone leerlingen en hun ouders:
 - a. wat is de visie of het beleid van scholen?
 - b. wat zijn de ervaringen met betrekking tot mogelijk specifieke behoeften van of knelpunten rondom de zorg voor allochtone zorgleerlingen?

Meander heeft de quickscan uitgevoerd op 16 VMBO afdelingen van scholen in de Provincie Zuid-Holland¹. Er is op iedere afdeling gesproken met één of meerdere verantwoordelijken voor de zorg; vaak met de zorgcoördinator. De scholen zijn bewust geselecteerd zodat de verschillen tussen de instellingen tot hun recht komen met betrekking tot zorgverlening op en rond de school..

De selectie is via de volgende kenmerken tot stand gekomen:

- Scholen zijn geselecteerd uit de regio Haaglanden en uit de regio Noord-Oost
- Scholen bevinden zich in de grote steden en in kleinere randgemeenten
- Leerlingaantallen op de scholen lopen uiteen van 250 tot 1500 op één locatie
- Van < 10 % tot > 90 % allochtone leerlingen maken deel uit van de schoolpopulaties

De notitie

Om de uitkomsten van de quickscan in een context te plaatsen begint de notitie met een korte beschrijving van de stand van zaken met betrekking tot de zorg op scholen in Nederland.

¹ In verband met de privacy van de scholen zijn de verzamelde gegevens geanonimiseerd.

In hoofdstuk twee wordt de eerste deelvraag van het onderzoek beantwoord. Hiervoor worden de zorgstructuren beschreven van de scholen die benaderd zijn in het kader van de quick scan. Vervolgens wordt ingegaan op de gesignaleerde knelpunten en de oplossingen die de scholen zelf daarvoor hebben gezocht. De bevindingen worden in hoofdstuk 3 samengebracht in een deelanalyse.

De tweede deelvraag wordt in hoofdstuk vier beantwoord. Hier worden de ervaringen en knelpunten belicht die betrekking hebben op allochtone zorgleerlingen en hun ouders. Net als in het eerste deel wordt ook hier stilgestaan bij de gezochte oplossingen van de betrokken scholen. Deze bevindingen worden in hoofdstuk 5 samengebracht in de tweede deelanalyse.

Tenslotte wordt er in het laatste hoofdstuk toegewerkt naar een aantal conclusies en adviezen.

Feiten rondom zorgleerlingen²

Voor het uitvoeren van de quick scan is recente literatuur en beleidsstukken rondom leerlingen bestudeerd. Enkele feiten zijn de moeite waard om hier te noemen.

Vijftien tot twintig procent van alle jeugdigen in de leeftijd van 4-18 jaar kampt met emotionele en/of gedragsproblemen. Geschat wordt dat vijftig tot tachtig duizend minderjarigen jaarlijks worden mishandeld in Nederland, terwijl een nog veel groter aantal getuige is van huiselijk geweld.

Van de eerste generatie allochtonen in Nederland kampt drieënveertig procent met psychosociale problemen. Schattingen geven aan dat meer dan twintig procent van de jongeren van de tweede en derde generatie professionele hulp nodig heeft. Specifieke groepen allochtone jongeren doen tot vier keer zo vaak als autochtone jongeren een poging tot suïcide.

Het aantal voortijdige schoolverlaters is de afgelopen jaren flink gestegen. Nederland heeft aanzienlijk meer voortijdige schoolverlaters dan vergelijkbare landen. De uitval is het hoogst in de grote steden en onder allochtone jongeren. Drie op de tien leerlingen verlaat het onderwijs zonder startkwalificatie. Een derde hiervan heeft in het geheel geen diploma behaald. VMBO leerlingen zijn vijf maal vaker voortijdig schoolverlater dan HAVO of VWO leerlingen.

De achterstand op de arbeidsmarkt van allochtone jongeren zonder een afgeronde opleiding is nergens zo groot als in Nederland. Allochtone jongeren zonder diploma hebben veel minder kans op een baan dan autochtone ongediplomeerden. Uit een recent rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau blijkt dat 20% van de allochtone leerlingen (landelijk) het onderwijs zonder diploma verlaat. In de grote steden is dit percentage hoger.

Landelijke ontwikkelingen in de zorg op scholen²

Binnen het voortgezet onderwijs is de laatste jaren veel aandacht voor leerlingenzorg. In 2002 hebben provincies, gemeenten en rijk afspraken gemaakt over de samenwerking tussen het voortgezet onderwijs en instellingen op het gebied van jeugdzorg, leerplicht, gezondheidszorg, welzijn en veiligheid. Hierbij gaat het om de rollen en verantwoordelijkheden van de diverse actoren. Ook is er afgesproken dat overheden toezien op de totstandkoming van lokale samenwerkingsafspraken zodat een samenhangend zorgnetwerk gerealiseerd kan worden. Deze afspraken zijn vastgelegd in de BANS-notitie 'Niemand de deur uit...'.²

² Deze gegevens komen van de websites en literatuurbronnen die op p.29 vermeld staan.

Het Landelijk Centrum Onderwijs en Jeugd (LCOJ) volgt jaarlijks de ontwikkelingen in het nakomen van deze afspraken. Uit de LCOJ-monitor 2004 blijkt dat 89% van alle scholen voor voortgezet onderwijs inmiddels een zorgadviesteam (ZAT) heeft ingesteld. Dit team bestaat uit vertegenwoordigers van de school (bijvoorbeeld mentor, vertrouwenspersoon, teamleider) en vertegenwoordigers van externe zorginstellingen (bijvoorbeeld jeugdarts, leerplichtambtenaar, maatschappelijk werker). In de grotere gemeenten neemt de schoolagent of wijkagent vaak zitting in het ZAT. Het ZAT probeert risicoleerlingen tijdig te signaleren en te voorkomen dat zij stoppen met hun opleiding. Het doel van het ZAT is dan ook om door goede samenwerking tussen de school en de jeugdgezondheidszorg leerlingen met sociaal-emotionele problemen snel passende hulp te bieden. In de praktijk komt goed aansluitende zorg echter nog niet altijd tot stand. Onder andere om deze reden is Operatie Jong opgericht.

Operatie Jong is een samenwerkingsverband van de ministeries van VWS, OCW, Justitie, SZW en BZK, dat de samenhang in het jeugdbeleid wil versterken en ook de samenwerking tussen rijk, medeoverheden en partners wil verbeteren met als doel een sterk en resultaatgericht jeugdbeleid. Eén van de doelen is de helft minder voortijdig schoolverlaters in 2010 en 30% minder in 2006. Het ministerie van OCW heeft in overleg met andere bij de Operatie Jong betrokken ministeries het initiatief genomen om te starten met het project Zorg in en om School (ZioS). Het project kent twee doelen. Aan de ene kant dienen in 2007 alle scholen voor voortgezet onderwijs een zorgadviesteam te hebben. Aan de andere kant moet het ZioS zorgdragen voor de verhoging van de kwaliteit van de zorgadviesteams. Het ZioS-project duurt tot juni 2007. Er moet dan een sluitend en effectief netwerk van zorg functioneren rond alle scholen.

Verder kent Operatie Jong een aantal andere specifieke uitgangspunten:

1. *Het kind/de jongere op school staat centraal*
De school is vindplaats van de problematiek en startpunt van / actor bij begeleiding.
2. *De sector is aan zet*
Scholen, gemeenten en provincies zijn onderling van elkaar afhankelijk voor een sluitende aanpak van zorg voor jongeren. De verantwoordelijkheid van het Rijk is om kaders te stellen en knelpunten en belemmeringen in wet- en regelgeving of tegenstrijdigheden in beleid weg te nemen.
3. *Aansluiten bij en voortbouwen op bestaande initiatieven en ontwikkelingen*
In dit verband zijn belangrijk: de uitvoering van de afspraken die zijn vastgelegd in bovengenoemde BANS-notitie 'Niemand de deur uit', de aandacht voor Preventief Lokaal Jeugdbeleid en benoeming van de vijf gemeentelijke functies en het VMBO-project Kwaliteit van LeerlingenZorg van de onderwijssector. Daarnaast zijn de nieuwe Wet op de Jeugdzorg (per 2005) en de in ontwikkeling zijnde Wet Maatschappelijke Ondersteuning relevant.

Ook minister Van der Hoeven heeft recent bekend gemaakt extra geld te willen steken in het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Hierbij worden onder meer maatregelen genoemd als registratie van langdurig verzuim en begeleiding van leerlingen.

Bovengenoemde feiten en initiatieven maken deel uit van de landelijke achtergrond met betrekking tot zorg op scholen. De volgende hoofdstukken gaan in op de ervaringen van zorgverantwoordelijken op scholen in de praktijk.

HOOFDSTUK 2. Bevindingen rondom de algemene zorgstructuur

In dit hoofdstuk worden de verzamelde antwoorden op de eerste deelvraag gebundeld:

1. *Wat zijn de recente ontwikkelingen, knelpunten en good practices rondom:*
 - a. *de manier waarop de zorg op scholen officieel is gestructureerd*
 - b. *zorgverlening op scholen in de dagelijkse praktijk*

Eerst worden een aantal algemene noemers geschetst met betrekking tot de manier waarop de zorg op de ondervraagde scholen is gestructureerd. Vervolgens wordt er gekeken naar de ervaringen van de ondervraagden met de zorgverlening in de dagelijkse praktijk. Er worden diverse knelpunten gesignaleerd. Bij elk knelpunt worden vervolgens de door de scholen zelf gezochte oplossingen benoemd.

Wie of wat zijn zorgleerlingen?

Alle ondervraagde scholen hebben te maken met een aantal leerlingen dat te kampen heeft met één of meer van de volgende problemen: ADD, ODD, hyperactiviteit, concentratieproblemen, motivatieproblemen, fysieke handicaps, discalculie en beelddenken. Ook doen zich problemen voor rond zelfmoord, gescheiden ouders³, nieuwe partners van ouders, meer vrijheid willen en deze niet van ouders krijgen, ruzies, roddels en pesten (o.a. via MSN), faalangst, slecht voor jezelf opkomen, slecht zelfbeeld, sterfgevallen, verkrachting, aanranding of mishandeling.

Zorgstructuren

Om deze zogeheten zorgleerlingen te begeleiden hebben de meeste scholen een zorgstructuur opgesteld. Op veel scholen is de afgelopen jaren een enorme inhaalslag met betrekking tot structurering en facilitering van de zorg gemaakt. Veel zorgcoördinatoren zijn positief over ontwikkelingen en investeringen die schooldirecties op dit terrein in gang gezet hebben. Hoewel men vaak aangeeft dat er nog veel kan verbeteren, wordt bijna zonder uitzondering gemeld dat er grote stappen genomen zijn.

Op de meeste scholen voor voortgezet onderwijs is de zorgstructuur opgedeeld in interne zorg (onder meer remedial teaching, vertrouwensgroep, sociale vaardigheidstraining, faalangst reductie training) en externe zorg (onder meer leerplichtambtenaar, maatschappelijk werk, schoolarts, bureau jeugdzorg).

Meestal vormt de mentor of de vertrouwenspersoon de spil. Het eerste gesprek dat een leerling voert over zijn of haar problemen is met of de mentor of een vertrouwenspersoon. De aard van het probleem bepaalt waar een leerling na de eerste gesprekken uiteindelijk terecht komt voor verdere begeleiding. Vaak wordt onderscheid gemaakt tussen geïndiceerde problemen, leerproblemen, lichte of zware sociaal-emotionele problemen, gedragsproblemen of een combinatie van problemen.

Sommige scholen hebben bewust geen zorgcoördinator aangesteld. Men wil op deze wijze voorkomen dat er nog een extra schijf aan de keten wordt toegevoegd. Tevens wil men de beperkte financiële middelen direct kunnen inzetten voor de zorg aan leerlingen.

³ Opmerkelijk veel kinderen worstelen met de scheiding van hun ouders. Zij voelen zich nergens meer thuis.

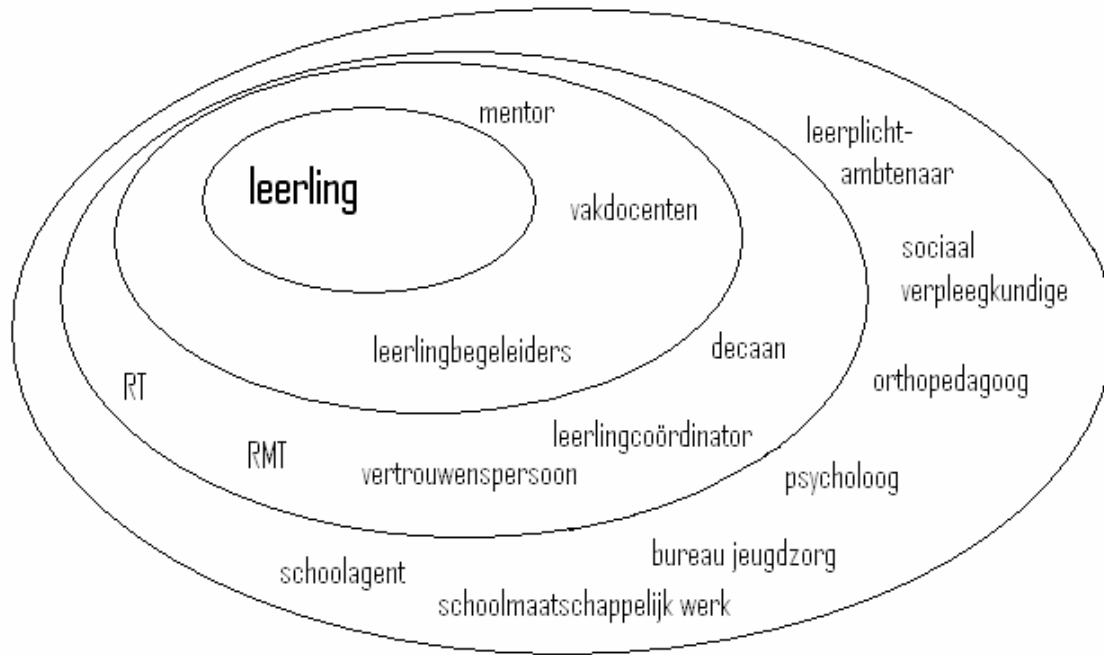

Fig. 1 Een voorbeeld van een zorgstructuur uit een samenwerkingsverband voortgezet onderwijs. Deze structuur is opgedeeld in eerste-, tweede- en derdelijnszorg.

Verschillen tussen scholen

Zoals eerder genoemd is er bij de keuze van scholen voor deze quickscan op een viertal kenmerken geselecteerd: regio, verstedelijking, leerlingaantal en percentage allochtone leerlingen. Bij de verwerking van de gegevens is er ook gekeken of deze kenmerken samenhangen met verschillen in zorgbehoefte, -aanbod en -beleving.

Een opmerkelijk verschil lijkt zich voor te doen tussen scholen uit het gebied Haaglanden en scholen in de regio Noord-Oost. Scholen uit het eerste gebied hebben leerlingen met een gemiddeld zwaardere problematiek. Dit uit zich ook bijvoorbeeld door de vanzelfsprekendheid van een wijkagent op school. In de regio Noord-Oost worstelt men vaak nog met het betrekken van politie bij de school in verband met de privacy van leerlingen.

Deze 'tweedeling' komt in onze quick scan overeen met de tweedeling tussen scholen met gemiddeld minder dan tien procent allochtone leerlingen (Noord-Oost) en scholen met meer dan dertig procent allochtone leerlingen (Haaglanden). Welke rol deze regionale verschillen spelen en welke rol gespeeld wordt door de toegenomen diversiteit dient nog nader onderzocht te worden.

Er lijkt nauwelijks een verschil te bestaan tussen VMBO afdelingen in grotere steden en in kleinere randgemeenten als het om de beschreven in regio's gaat..

Scholen met een klein leerlingaantal hebben de indruk dat hun zorg voor leerlingen beter gewaarborgd wordt door het feit dat docenten alle leerlingen kennen, en alle leerlingen elkaar kennen. Grotere scholen geven echter aan dat dit inmiddels ook bij hen ondervangen is door het instellen van *kern-teams*. Dit zijn "kleine scholen binnen de school". Leerlingen hebben te maken met een beperkt aantal vaste docenten (en docenten met een beperkte groep leerlingen).

Het aantal allochtone leerlingen op de onderzochte scholen loopt uiteen van minder dan tien procent tot meer dan negentig procent. Enkele scholen waar het percentage allochtone leerlingen laag is maken expliciet geen onderscheid tussen allochtone en

autochtone leerlingen. De geïnterviewden zeggen geen uitzonderlijke ervaringen te hebben met allochtone leerlingen, en daarom geen bijzonder beleid te voeren. Scholen die voor dertig tot zestig procent uit allochtone leerlingen bestaan noemen wel nadrukkelijk problemen op het gebied van taalachterstanden en cultuurspecifieke problemen. Ook wordt melding gemaakt van spanningen tussen autochtonen en allochtonen. Men stelt zich vaker de vraag in hoeverre een specifiek aanbod nodig dan wel haalbaar is.

Scholen met meer dan tachtig procent allochtone leerlingen hanteren eveneens geen specifiek beleid ten aanzien van autochtone of allochtone leerlingen. Zij zijn in tegenstelling tot scholen met weinig allochtone leerlingen beter op de hoogte van cultuurspecifieke problemen van hun leerlingen waardoor het hele zorgaanbod hier voor zover mogelijk op afgestemd is.

Het is opmerkelijk dat zorgbetrokkenen op grotendeels 'witte' scholen vaker melden dat er geen sprake is van een specifieke 'allochtone' problematiek. Dit verdient nader onderzoek. Zijn de gezinnen van deze leerlingen beter geïntegreerd waardoor de kloof tussen thuis en school minder groot is? Begint groepsvorming op basis van etniciteit pas bij een bepaald percentage allochtone leerlingen? Of worden de problemen niet voldoende gesignaleerd omdat zorgbetrokkenen weinig ervaring hebben met de specifieke situatie van allochtone leerlingen? Het zou interessant zijn om hier beter zicht op te krijgen.

Knelpunten en oplossingen rondom de zorgstructuur

De aanpak die de scholen hanteren voor zorgleerlingen is volgens de geïnterviewden in de meeste gevallen geschikt voor de situatie op de eigen school. Het functioneert effectief voor de meeste leerlingen.

De algemene zorgstructuur is echter in geen geval honderd procent effectief. Alle bezochte scholen noemen één of meer van de volgende knelpunten bij de zorgverlening. Per knelpunt zijn tevens de door deze scholen genoemde oplossingen en good practices bij elkaar gebracht.

Knelpunt 1: Het onvoldoende signaleren van de problemen van leerlingen

Op diverse scholen wordt de vraag gesteld of de problemen waar leerlingen mee worstelen wel in voldoende mate door mentoren en vakdocenten gesignaleerd en opgepakt worden. Men vermoedt dat veel aandacht uitgaat naar leerlingen die overlast veroorzaken, waardoor de stillere leerlingen aan de aandacht ontsnappen. Volgens een groot aantal respondenten is er te weinig aandacht voor pedagogiek en opvoedkunde binnen de opleiding. Het verwerven van deze vaardigheden komt dan neer op de schouders van individuele docenten. Mentoren blijken vaak niet goed te kunnen verwoorden wat de hulpvraag van een leerling is.

Gezochte oplossingen voor knelpunt 1

Scholen zetten verschillende strategieën in om dit binnen de algemene zorgstructuur zo goed mogelijk te waarborgen. Oplossingen concentreren zich rondom vier aandachtsgebieden:

A. Kom bij de start al zoveel mogelijk over je leerlingen te weten

Van basisscholen komen de eerste signalen over zorgleerlingen. Op sommige scholen is dit beperkt tot *onderwijskundige rapporten* over geïndiceerde leerlingen. Één school heeft recent besloten om een onderwijskundig rapport over alle leerlingen aan te vragen. Leerlingbegeleiders gaan vervolgens aan het begin van het schooljaar langs bij de basisscholen om deze rapporten te bespreken⁴.

Op sommige scholen is een gesprek met alle eerste jaars leerlingen verplicht. De mentoren weten dan welke leerlingen nog extra begeleiding nodig hebben in de loop van het jaar en/of daarna. Één school heeft sinds vorig jaar een *jaarlijks verplicht mentorgesprek* ingevoerd voor alle leerlingen van de school. Effect is dat de 'feeling' tussen mentoren en leerlingen verbeterd is. Er is meer contact ontstaan en mentoren hebben zo ook "bij 'vervelende' leerlingen toekomst ideeën en dromen ontdekt".

Op een enkele school wordt *bij de inschrijving* van leerlingen met gedragsproblemen al nagegaan of de school het echt denkt aan te kunnen. Als de inschatting negatief is wordt naar een meer geschikte school gezocht. Een andere school houdt bij dergelijke leerlingen vanaf het begin een dossier bij van incidenten en problemen zodat doorverwijzing sneller verloopt wanneer de situatie onhoudbaar blijkt.

B. Waarborg het contact tussen leerling en mentor

Op een aantal scholen is iedere week een *mentor-uur ingepland*. De ene keer wordt tijdens dit uur met de hele klas samen een activiteit ondernomen; een andere keer voert de mentor aparte gesprekken met een aantal leerlingen en heeft de rest vrij. De mentoren zijn enthousiast over het vaste mentor-uur. Het heeft de vertrouwensband met leerlingen versterkt en er wordt opener met de mentor gesproken. Ook is de weerstand tegen dit gesprek verminderd omdat leerlingen er iedere week rekening mee houden: "als je dan ineens vrij hebt is dat mooi meegenomen".

Leerlingen hebben over het algemeen ieder jaar een andere mentor. Één school werkt met het *PE-systeem (pedagogische eenheid)* voor de 'eerstelijnszorg'. Per onderbouwklas zijn er twee mentoren. Deze verhuizen mee met de klas van het eerste naar het tweede leerjaar. Na het tweede leerjaar worden de gegevens over elke zorgleerling schriftelijk (en soms ook mondeling) overgedragen aan de mentor van het derde leerjaar. Leerlingen volgen onderwijs, delen een mentor en doen buitenschoolse activiteiten met de eigen PE.

C. Ondersteun de mentoren

Mentoren zijn vaak alleen verantwoordelijk voor het signaleren en inschatten van problemen in grote klassen met uiteenlopende leerlingen. Één school heeft voor de eerstejaars klassen naast een gewone mentor een "*hulpmentor*" ingeschakeld. Sommige scholen hebben voor de brugklas tevens junior mentoren⁵ aangesteld. Weer een andere school heeft voor iedere klas een mentor en een schaduwmentor aangesteld. Iedere mentor is kruiselings schaduwmentor in een andere klas. Zo kunnen 'Batman en Robin' gezamenlijk meer signaleren en overleg voeren met elkaar over de beste aanpak enz. Schaduwmentoren geven les aan de klas van de mentor waar ze aan gekoppeld zijn.

⁴ Informatie uit de rapporten wordt opgesplitst in twee dossiers in verband met het privacy protocol. Informatie die voor iedereen toegankelijk is wordt in een leerling dossier opgenomen; informatie met betrekking tot de zorg voor leerlingen wordt in een zorgdossier opgenomen. Deze is alleen toegankelijk voor het zorgteam. Zonodig wordt informatie hieruit doorgespeeld aan de betreffende docenten.

⁵ Dit zijn vierdejaars leerlingen die vaak zichzelf hiervoor opgeven. Er wordt een intakegesprek met deze leerlingen gehouden maar ze worden niet speciaal getraind. De docent mentor traint ze in de loop van het jaar. Het blijkt dat dit systeem leuk werkt; soms is de drempel naar een oudere leerling lager dan naar een docent.

Op enkele scholen is recentelijk een *mediationproject* van start gegaan . Binnen dit project worden leerlingen getraind in het beslechten van ruzie en onderlinge conflicten. Leerlingen die ruzie hebben kunnen via de mentor in contact worden gebracht met de mediator.

Scholen investeren op verschillende wijze in *deskundigheid van docenten en mentoren* als het gaat om het signaleren van problemen. Soms is dit in de vorm van bijscholing en training. Soms wordt er op papier informatie verschaft over risicofactoren en probleemsignalen. Er zijn bijvoorbeeld checklijsten voor probleemgedrag. Op één school wordt er gewerkt aan het samenstellen van een toolkit/koffertje voor docenten en mentoren. Het gaat hierbij om informatie en praktische handvatten voor docenten over hoe te handelen bij problematisch gedrag van leerlingen.

D. Zorg voor heldere en schoolbreed gedragen regels en afspraken

Bijna alle scholen hanteren een strak regime wat betreft het *verzuimgedrag* van de leerlingen. Aanwezigheid wordt per dag bijgehouden, leerlingen worden meteen aangesproken bij afwezigheid en ouders worden meestal dezelfde dag nog door de school gebeld. Hierdoor is het contact met de ouders verbeterd en worden soms andere problemen sneller gesignaleerd.

De inzet en het signaleringsvermogen van mentoren blijkt erg persoonsgebonden te zijn. Sommige mentoren zetten zich enorm in terwijl anderen snel zeggen 'hij of zij is al voor de derde keer de klas uitgestuurd, nu moet de counsellor het maar aanpakken'. Eén school maakt om dit te voorkomen een heldere taakomschrijving voor de mentoren. Daarin worden taken, benodigde vaardigheden en gewenste bijscholing opgenomen.

Knelpunt 2: Er is onvoldoende draagvlak voor de zorg

De zorgstructuur wordt steeds meer geïntegreerd binnen het algemene schoolbeleid. Variërend van eens in de week tot 1 keer in de zes weken vindt er intern zorgoverleg plaats tussen mentoren, teamleiders, vertrouwenspersonen en andere betrokkenen.

De mate waarin medewerkers die geen taak hebben binnen die zorgstructuur erbij betrokken worden verschilt per school. Op sommige scholen lijken vooral de direct verantwoordelijken doordrongen te zijn van de toenemende noodzaak om ook als school voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen zorg te dragen. Vakdocenten blijken weinig kennis te hebben van en/of betrokken te zijn bij afspraken over de omgang met en zorg voor leerlingen. Sommige betrokkenen worstelen met het gevoel dat er geen draagvlak is voor hun werk. Sociaal-emotionele zorg lijkt dan geïsoleerd te staan van de dagelijkse gang van zaken in de klas. Terwijl dit voor leerlingen met leerproblemen niet geldt. Sommige vakdocenten vinden echter dat de school zich moet beperken tot inhoudelijk en vakgericht onderwijs.

Gezochte oplossingen voor knelpunt 2

Scholen zoeken diverse manieren om de interne betrokkenheid en draagvlak te vergroten:

A. Informatie overdragen

Sommige scholen leggen een *dossier* aan waarin alle zorgleerlingen van elke klas met een korte omschrijving van het probleem worden vermeld. *Alle docenten* krijgen aan het begin van het jaar een exemplaar. In dit zorgplan staan dan tevens enkele veelvoorkomende problemen en tips voor de omgang met deze leerlingen. Een nadeel van deze aanpak is dat het erg afhankelijk is van de eigen inspanningen van een docent of de informatie grondig wordt doorgenomen en of er de nodige extra informatie of begeleiding wordt gezocht.

B. Overlegmomenten voor iedereen

Een school wil dit jaar alle docenten op dinsdag het eerste uur vrijroosteren. Iedere dinsdag wordt een aantal klassen gezamenlijk besproken en worden er *afspraken gemaakt met alle betrokken docenten* over de aanpak van alle zorgleerlingen. Zo kunnen gedragswijzen, regels en reacties op elkaar afgestemd worden. De leerlingen worden vaker per jaar besproken waardoor continuïteit en controle gewaarborgd worden.

C. Inzicht in problemen vergroten

Een zorgcoördinator oppert het idee dat vakdocenten *een dag meelopen* met de vertrouwenspersoon om een beter beeld te krijgen van de problemen bij deze leerlingen. Dit zou tevens het draagvlak voor de zorg onder docenten kunnen vergroten.

Een zorgcoördinator schetst haar **ideaalbeeld van de zorg**. Volgens haar zouden mentoren en de klassendocenten het gros van de sociaal-emotionele begeleiding voor hun rekening kunnen nemen. Zware problemen (zelfmoord pogingen, huiselijk geweld etc.) zouden via de zorgcoördinator doorverwezen moeten worden naar externe instanties. De voorwaarden om dit te realiseren zijn:

- de klassen moeten kleiner
- er moet duidelijkheid komen over wat er precies van docenten en mentoren verwacht wordt. Zij kunnen vervolgens een eigen vorm aan de begeleiding geven
- docenten moeten het willen. Als zij weigeren dienen zij hierop aangesproken te worden: "sociaal emotionele begeleiding hoort bij de hedendaagse docent"
- de school moet dit faciliteren door extra uren voor deze taak beschikbaar te stellen aan alle mentoren en docenten
- de school dient zorg te dragen voor bijscholing en coaching voor docenten
- communicatie en afstemming met externe instellingen dient te verbeteren
- externe instellingen moeten leerlingen in acute nood meteen kunnen helpen

Knelpunt 3: Met sommige leerlingen kan de school nergens heen

Bijna alle scholen noemen de problematiek rond de zware zorgleerling met 'wie het echt niet meer gaat'. Dit probleem heeft diverse kanten:

- De school lijkt *de opvang* te worden voor deze zware probleemkinderen. Ouders hebben er geen last van, bureau Jeugdzorg ziet ze maar een paar uur in de week, maar "op school zijn ze 8 lesuren op een dag en breken ze de boel af!". Niemand voelt zich probleemeigenaar en daardoor hebben scholen geen alternatief. Ze kunnen de ogen sluiten en de leerling wegsturen, maar de verwachting is dan dat niemand anders zich voor deze kinderen inzet.
- *De lange procedures, formulieren en bureaucratie* lijden ertoe dat de school te lang met grote problemen wordt geconfronteerd. Of de leerlingen worden naar huis gestuurd omdat ze niet meer op school zijn te handhaven. Dat kan soms maanden duren.
- *Ouders zijn soms 'onzichtbaar'*, onbereikbaar of werken volstrekt niet mee aan enige vorm van hulp. Ouders dienen de school toestemming te geven om hun kind te bespreken in het ZAT overleg. Bij weigering wordt de leerling anoniem besproken. Men loopt echter vast als concrete vervolgstappen moeten worden genomen; zonder medewerking van ouders kan erg weinig.
- *Als een leerling geen hulp aanvaardt* dan is de school aan handen en voeten gebonden. Vooral bij gezinsproblemen komt het voor dat leerlingen dat zelf willen oplossen. Meestal lukt dit niet. Bij een grote mate van spijbelgedrag, het niet mee kunnen komen of leerproblemen wordt dan een kind uiteindelijk verwezen naar een andere school (waar ze al dan niet een plek krijgen).

Dit probleem is nauw gerelateerd aan het vierde knelpunt. Dit wordt dus eerst besproken voordat de gezochte oplossingen van scholen worden benoemd.

Knelpunt 4: Er is geen effectief werkende en sluitende zorgketen

Het streven is natuurlijk naar een sluitende zorgketen zodat dergelijke leerlingen noch op het bordje van de school terecht komen, noch tussen wal en schip belanden. Over het algemeen krijgen leerlingen de hulp die ze nodig hebben om te kunnen functioneren binnen school. Het is duidelijk wat het team moet doen en wanneer er doorverwezen moet worden.

Zonder uitzondering worstelen scholen echter met de samenwerking met externe zorginstellingen. Één school formuleert het zo: "op papier gaat het allemaal wel, de leerling wordt doorverwezen, maar in werkelijkheid wordt niet direct veel gedaan aan de problemen waar de leerling mee kampt".

(wordt vervolgd op de volgende pagina)

Met betrekking tot het (slecht) functioneren van de zorgketen zijn diverse punten door de geïnterviewden genoemd:

- Iedere discipline en/of instelling doet een *eigen intake*, terwijl de school vaak al een dik dossier heeft samengesteld. Ouders moeten hun verhaal vele malen vertellen. Door deze hele rompslomp zetten zij hun hakken in het zand of zien zij af van verdere hulp.
- Door de bureaucrativering en het hokjes-denken worden leerlingen en ouders *van het kastje naar de muur* gestuurd en schuift iedereen de verantwoordelijkheid op anderen af. Zelfs binnen het ZAT-overleg kan hier sprake van zijn.
- De lijntjes naar externe instellingen zijn te veelvuldig en de *communicatie* is slecht. Bureau Jeugdzorg krijg je moeilijk aan de lijn. Soms ontbreekt een vast contactpersoon. Zodra een leerling is aangenomen als cliënt ontbreekt vaak de terugkoppeling naar de school.
- Sommige scholen missen een goed *overzicht* van instellingen en welke hulpverleners voor welke problemen benaderd kunnen worden.
- De *beeldvorming* bij ouders over Bureau Jeugdzorg is erg negatief. Ook bestaat er angst om naar dit bureau te gaan. Ouders schrikken vaak enorm als ze horen dat hun kind 'problemen' heeft. De school krijgt het niet altijd voor elkaar om die angsten weg te nemen of de beeldvorming te veranderen. Doorverwijzing naar een externe instantie blijkt in deze gevallen absoluut een stap te ver. Één school noemt Cardea als een instelling die bij ouders minder bedreigend overkomt.
- Één school meldt dat Bureau Jeugdzorg hulp weigert aan ouders die de *hulpvraag* niet goed kunnen motiveren.
- De *wachtlijsten* zijn lang. Mede hierdoor worden ouders en hun kind niet direct geholpen bij Bureau Jeugdzorg of de Raad voor de Kinderbescherming. Als er geen sprake is van een 'urgent geval' lopen de zaken "erg stroperig". Het duurt lang voordat men werkelijk hulp krijgt en hierdoor stagneert, escaleert of explodeert de situatie. Eigenlijk wordt er vaak pas geholpen wanneer er (mede dankzij gebrek aan ingrijpen) een *crisisfeer* ontstaan is.

Gezochte oplossingen voor knelpunten 3 en 4

Alle scholen noemen deze problemen rondom de zorgketen nijpend. Ze zetten enkele oplossingsstrategieën in:

A. Bij intern zorgoverleg gezamenlijke afbakening en grensbewaking bevorderen

Veel scholen voeren intensief en gestructureerd *intern zorgoverleg* om signalen, werkwijze, en verantwoordelijkheden gezamenlijk vast te stellen en af te stemmen. Sommige scholen maken gebruik van de beslisboom van Bureau Jeugdzorg. Ook wordt de 'Critical Incident Methode' gebruikt om situaties gestructureerd te bespreken.

B. Intensivering extern zorgoverleg om tot een effectieve taakverdeling te komen

Alle scholen beschreven in deze quickscan voeren *structureel overleg* met externe instellingen tijdens de ZAT bijeenkomsten. De ZAT-leden komen over het algemeen één keer in de zes weken bij elkaar. Op sommige scholen is dit eens in de maand.

Bij acute problemen vindt *incidenteel overleg* plaats met externe instellingen. Soms neemt de mentor zelf contact op. Voordeel is dat de mentor vaak de leerling het beste kent. Andere scholen concentreren alle externe contacten bij één persoon in de zorgstructuur, bijvoorbeeld de afdelingsleider of de zorgcoördinator. Een vast contactpersoon kan de continuïteit en de taakverdeling tussen school en externe instelling waarborgen.

Op sommige scholen zijn *medewerkers van externe zorginstellingen*⁶ aanwezig, bijvoorbeeld in de vorm van een open spreekuur. Deze medewerker is tegelijk contactpersoon en kent de school goed. Mentoren en andere zorgbetrokkenen kunnen binnenlopen voor kort overleg. Dit zorgt voor betere afstemming zodat duidelijk wordt welke problemen de school oppakt en welke leerlingen in een vroeg stadium doorverwezen moeten worden. Ook de terugkoppeling van informatie verbetert hier enorm door.

C. Samenwerkingspartners zoeken

De lange wachtlijsten bij Bureau Jeugdzorg worden op sommige scholen 'opgevangen' door inzet van schoolmaatschappelijk werk (SMW). Deze scholen hebben geen direct contact met Bureau Jeugdzorg. *SMW functioneert als schakel* tussen school en Jeugdzorg. Leerlingen worden doorverwezen naar SMW. Deze pakt zaken snel op. Zij hebben de expertise en hebben vaak korte lijnen met Bureau Jeugdzorg.

Daarnaast kan de *Centrale Opvang* of een *Time-Out voorziening* ingeschakeld worden. Dit is een ondersteuningsprogramma voor scholen waarbij de leerling voor een beperkte tijd (meestal 8-12 weken) in een gestructureerde omgeving worden opgevangen. Het doel is terugkeer naar het onderwijs. Scholen zijn over deze voorzieningen in het algemeen zeer positief, met name over de snelle aanmelding en opname, de heldere doelen en de effecten.

Op sommige scholen geven vertrouwenspersonen aan dat zij zelf *individuele oplossingen* zoeken. Hiermee gaan ze over de gestelde grenzen van de school en externe instellingen heen, en investeren veel eigen tijd om leerlingen in moeilijke omstandigheden bij te staan. Zij geven aan dat het bewandelen van de officiële route ten koste zou gaan van deze leerlingen en zoeken dus hun *eigen contacten en medestanders*. Zij lopen echter ook tegen de eigen beperkingen op.

⁶ Bijv. Bureau Jeugdzorg, Maatschappelijk Werk

Knelpunt 5: Dat wat opgebouwd is wordt wegbezuinigd

De bezuinigingen worden door alle scholen het grootste probleem genoemd. Terwijl de problemen en de benodigde zorg alleen maar lijken toe te nemen wordt er in de beschikbare middelen gesneden. Goede zorg is met veel inzet van verschillende partijen opgebouwd en wordt nu door financiële problemen weer afgebroken of wegbezuinigd. Ook komt het voor dat verantwoordelijken op school problemen zien, weten hoe het beter zou kunnen of moeten, maar daar voor van schooldirecties niet de benodigde middelen of ondersteuning krijgen.

Gezochte oplossingen voor knelpunt 5

Voor dit knelpunt zijn slechts enkele oplossingen genoemd:

A. Beslissers doordringen van de noodzaak

De meest genoemde oplossing is dat "de mensen die over het geld gaan" doordringen moeten raken van de noodzaak van goede zorg op scholen. Diverse scholen in de gemeente Den Haag *protesteren* om deze reden bij de gemeente tegen de recente bezuinigingsmaatregelen.

Op een aantal scholen hebben zeer gemotiveerde zorgbetrokkenen en vertrouwenspersonen stuk voor stuk *jaren strijd gevoerd* om intern uren en middelen te krijgen voor de zorg voor leerlingen. Vaak investeren deze mensen veel eigen tijd in de zorg, uit betrokkenheid bij hun leerlingen. Met enorme vasthoudendheid is het enkelen gelukt om schooldirecties van de noodzaak tot grotere en structurele investeringen te overtuigen.

Enkele voorbeelden uit de praktijk:

a. Scholen zouden meer aandacht willen besteden aan de toenemende leerproblematiek maar krijgen hier onvoldoende geld voor. Dit wordt deels veroorzaakt doordat de school groeit en de middelen worden toegekend op basis van het aantal leerlingen van het jaar daarvoor.

b. Counselors en mentoren hebben uren moeten inleveren. Zo blijft er naast de begeleiding van de leerling maar weinig tijd over voor de administratie.

c. De schoolarts is wegens financiële redenen vervangen door een jeugdverpleegkundige en de orthopedagoog is wegbezuinigd.

d. Op sommige scholen was Bureau Jeugdzorg wekelijks aanwezig. Om financiële redenen heeft de gemeente Den Haag dit stopgezet. Jeugdzorg kon voorheen op school nog vijf gesprekken voeren met leerlingen zonder indicatie of toestemming van de ouders, nu mag dat niet meer. Zo konden er ook op school intakes plaatsvinden en diagnoses worden vastgesteld. De drempel voor leerlingen en ouders is hierdoor veel lager waardoor het bieden van de nodige zorg en het verkrijgen van medewerking vergemakkelijkt. De bezuiniging van de gemeente brengt met zich mee dat gesprekken met medewerkers van Bureau Jeugdzorg alleen nog op school mogen plaatsvinden wanneer er sprake is van een indicatie en men bovendien toestemming heeft van de ouders.

e. Ook het Schoolmaatschappelijk werk dat één dag per week op school aanwezig was is min of meer wegbezuinigd. De gemeente Den Haag heeft recentelijk besloten dat jeugdhulpverleners maximaal vijf uur per maand op school aanwezig mogen zijn. Argument voor de beslissing is dat de school meer mantelzorger moet worden. Hierdoor wordt veel wat opgebouwd is weer teniet gedaan.

f. Mentorprojecten die opgestart zijn en positief gewaardeerd worden krijgen geen gevolg omdat er onvoldoende financiële middelen zijn.

B. Samenwerking aangaan met andere scholen

Diverse scholen melden dat de zorgverlening steeds beter functioneert mede door de bijdragen van het (regionaal georganiseerd) Samenwerkingsverband Voortgezet Onderwijs. Tijdens de maandelijkse bijeenkomsten wordt veel aandacht besteed aan zorgvragen. Hierdoor is er meer draagvlak gekomen, meer afstemming, meer financiële ruimte en zijn er veel concrete stappen ondernomen. De aanloop tijd voor het opzetten van een goede zorgstructuur is lang. Mensen dienen overtuigd te worden van de noodzaak en er zijn veel partijen betrokken met eigen visies en belangen. Een Samenwerkingsverband kan hierbij ondersteunend werken.

HOOFDSTUK 3. Analyse van de bevindingen (I)

De bevindingen uit het vorige hoofdstuk leiden tot een aantal conclusies. Naast de uitdagingen waar scholen voor staan wordt er ook stilgestaan bij de rol van andere partijen die voor de scholen van belang zijn.

De zorgstructuur op scholen

Binnen de algemene zorgstructuur hebben zich de afgelopen periode veel positieve ontwikkelingen voorgedaan. Op veel scholen is de zorg gestructureerd, wordt de taakverdeling steeds helderder en wordt er beter gecommuniceerd, overleg gevoerd en informatie overgedragen.

Uit deze quick scan blijkt dat scholen geplaagd worden voor een viertal uitdagingen:

1. *Zo goed mogelijk waarborgen dat de problemen van alle leerlingen gesignaleerd worden.*

Bijvoorbeeld door:

- bij binnenkomst zoveel mogelijk over leerlingen te weten te komen
- het contact tussen leerlingen en mentoren intensief te bevorderen
- structurele investering in deskundigheidsbevordering van mentoren/docenten
- schoolbrede afspraken, regels, protocollen
- een heldere interne taakverdeling en procedures voor doorverwijzingen

2. *Iedereen intern betrekken bij de zorg voor en de aanpak van leerlingen.*

Bijvoorbeeld door:

- vakdocenten beter te informeren
- alle docenten te betrekken bij overleg over zorgleerlingen in hun klassen

3. *In samenwerking met externe zorginstellingen een oplossing vinden voor de leerlingen die nu buiten de boot dreigen te vallen.*

Bijvoorbeeld door:

- beter overleg, communicatie en terugkoppeling via vaste contactpersonen
- drempelverlagende zorg op scholen aan te bieden als opstap
- heldere afspraken te maken met praktijkscholen en zorginstellingen met betrekking tot leerlingen die direct geholpen moeten worden maar vanwege bureaucratie of wachtlijsten nu tussen wal en schip belanden

4. *Financiële bezuinigingen op het terrein van de zorg opvangen.*

Bijvoorbeeld door:

- als schooldirectie meer geld en uren hiervoor vrij te maken
- samenwerkingsverbanden met andere scholen en partijen aan te gaan

Andere partijen en de zorg op scholen

Behalve dat wat scholen zelf kunnen doen worden ook andere partijen aangewezen die een rol kunnen spelen in de verbetering van de zorg op scholen:

Docentenopleidingen moeten meer aandacht besteden aan pedagogiek en zorgvraagstukken.

De *gemeente Den Haag* moet de recente bezuinigingen terugdraaien. Het opgebouwde en effectief werkende systeem (waarbij medewerkers van jeugdzorg en maatschappelijk werk op scholen via open spreekuur, enkele gesprekken met leerlingen kunnen houden) moet behouden blijven.

Praktijkscholen moeten versneld leerlingen kunnen opnemen die op het reguliere VMBO niet goed functioneren en mogelijk daar beter op hun plek zijn.

Externe zorginstellingen moeten hun wachtlijsten wegwerken, hun communicatie verbeteren, sneller ingrijpen als een school problemen signaleert en niet wachten tot het 'urgent' is, zoveel mogelijk hun drempels voor ouders verlagen en dossiers van scholen overnemen in plaats van in alle gevallen een eigen intake te eisen.

Dilemma: Zorgschool, zorg op school of zorg buiten de school?

Bovengenoemde zaken lijken helder. Desondanks blijkt er met betrekking tot de zorg nogal wat onduidelijkheid te heersen over de verantwoordelijkheid van de school en de grenzen daaraan. Bij meer dan één school speelt een dilemma zich af rondom deze vragen:

- ❖ Zijn wij een *zorgschool*? Wat als we als zorgschool bekend komen te staan?
- ❖ Moeten we *alle probleemleerlingen maar inschrijven*? Is het mogelijk om een maximum percentage vast te stellen?
- ❖ Moeten we gedragsproblemen en sociaal-emotionele problemen wel op school aanpakken? Daar hebben wij toch *niet de expertise* voor in huis?
- ❖ Zorgen voor het welzijn van leerlingen is altijd al een taak van docenten geweest. Maar waar leg je dan de grens? *Wat als we niet meer aan ons vak toekomen*?
- ❖ Hoe ver moeten en kunnen we gaan in het *bijhouden van het docententeam*? Kan het er wel bij of word er dan teveel van docenten gevraagd?
- ❖ Moet *zorg een taak van iedereen* zijn of alleen van het zorgteam?
- ❖ Moeten *zorgprofessionals* (bijvoorbeeld de verpleegkundige, orthopedagoog, psycholoog) en/of *externe zorginstellingen* (bijvoorbeeld School Maatschappelijk Werk, Bureau Jeugdzorg) *op school* onderdeel uitmaken van de zorgketen? Trekt dit niet problemen aan? En gaan mentoren dan niet al te makkelijk hun zorgleerlingen op anderen afschuiven? Aan de andere kant: misschien is het wel noodzakelijk voor leerlingen voor wie de drempel naar een hulpinstelling te hoog is. Bovendien, bij alle scholen die externe professionals in huis hebben wordt melding gemaakt van een betere communicatie en taakafstemming tussen school en externe instelling.
- ❖ Wat als de *samenwerking met externe instellingen* niet afdoende werkt, en je als school blijft zitten met een leerling die niet meer te handhaven is? Niemand neemt de verantwoordelijkheid, dus je zult als school wel moeten, of niet?

Hoe scholen omgaan met dit dilemma en welke keuzes hierin wenselijk zijn verdient meer aandacht en studie. De conclusies en adviezen van Meander komen in hoofdstuk vijf aan bod. Eerst komt nog het tweede deelonderwerp van de quick scan aan de orde: allochtone zorgleerlingen.

HOOFDSTUK 4. Bevindingen rondom allochtone zorgleerlingen

Gezien de kwetsbare positie van allochtone jongeren (zie hoofdstuk 1) is aan Meander gevraagd om te onderzoeken hoe het volgens de scholen zit met de specifieke behoefte van allochtone zorgleerlingen. In dit hoofdstuk worden de verzamelde antwoorden op de tweede deelvraag van deze quick scan gebundeld:

2. Hoe is de relatie van de scholen met allochtone leerlingen en hun ouders:
 - a. wat is de visie of het beleid van scholen?
 - b. wat zijn de ervaringen met betrekking tot mogelijk specifieke behoeften van of knelpunten rondom de zorg voor allochtone zorgleerlingen?

Na een aantal algemene opmerkingen worden twee probleemgebieden gepresenteerd. Elk probleemgebied bestaat uit een aantal knelpunten. Scholen hebben voor elk probleemgebied oplossingen benoemd die daarna opgesomd worden.

Specifieke problemen van allochtone leerlingen

Het gros van de scholen heeft een algemeen zorgbeleid. Sommige scholen hebben daarnaast speciale projecten of aandacht voor bepaalde risicogroepen die specifieke zorg nodig hebben. Hierbij kan gedacht worden aan speciale vertrouwenspersonen voor meisjes (i.v.m. seksegebonden zorgvragen), een medewerker speciaal voor de dyslectische leerlingen, of een mentorproject speciaal voor Marokkaanse jongens.

Tijdens het interview benoemden de scholen veelal twee probleemgebieden met betrekking tot allochtone jongeren: het contact tussen de school en hun ouders en het gedrag van sommige van deze leerlingen op school. Veel zorgbetrokkenen geven nadrukkelijk te kennen dat allochtone leerlingen in eerste instantie gewone pubers zijn die met gewone puberproblemen worstelen. De volgende problemen komen *daarbovenop*

Probleemgebied 1: Contact met ouders en afstemming tussen thuissituatie en school

Het merendeel van de geïnterviewden geven aan problemen te ervaren in het contact met sommige allochtone ouders. Twee knelpunten komen steeds naar voren:

Knelpunt 1. Contact krijgen en overleggen met deze ouders is moeilijk

- Ondanks het feit dat het om de derde generatie kinderen gaat, spreekt 85% van de allochtone ouders niet of nauwelijks Nederlands. De kloof tussen thuis en school kan gigantisch zijn. Bovendien is het dan moeilijk communiceren met het thuisfront. Kinderen worden soms bij gesprekken tussen school en ouders als tolk ingezet.
- Hindostaanse gezinnen worden als erg gesloten ervaren. Het is moeilijk om met deze mensen een vertrouwensrelatie op te bouwen. Ze shoppen vaak rond voor hulp en komen op deze wijze in contact met veel instanties. Dit lijdt ertoe dat zij niet hun eigen verantwoordelijkheid nemen en het met hen moeilijk is afspraken te maken.
- Allochtone ouders komen minder op de ouderavonden of de 10 minuten gesprekken en lijken moeilijk te betrekken bij wat er op school georganiseerd wordt.

Knelpunt 2. De gehanteerde normen thuis en op school zijn zo verschillend

- Meisjes mogen in sommige gezinnen `niets`. Het geloof kan hierbij een grote rol spelen. Ouders geven dan bijvoorbeeld geen toestemming voor schoolexcursies, uitjes of kampen. Sommige meisjes mogen niet meedoen aan de gezamenlijke gymles.
- Bij Hindostaanse en Marokkaanse gezinnen komt geweld thuis vaker voor. Zowel meisjes als jongens worden geslagen. Vaders vinden dat dit bij de opvoeding hoort. Op school wordt dit afgekeurd.
- Marokkaanse Berbers hebben soms niet geleerd hun kinderen thuis op te voeden. Zodra het kind kan lopen werd het in Marokko op straat door andere kinderen en omstanders opgevoed. Moeders met een dergelijke achtergrond, die hier bovendien dag in dag uit tussen de vier muren van hun woning zitten, weten niet hoe ze moeten opvoeden. De manier voor de vaders om problemen op te lossen is slaan, streng en onbereikbaar zijn.
- De norm bij veel allochtone gezinnen is dat je de vuile was niet buiten hangt. Problemen komen hierdoor moeilijker aan het licht en zijn moeilijk bespreekbaar. Vaak worden problemen van leerlingen door de ouders `ontkend'. Ook leerlingen vinden het vaak moeilijk hun problemen te bespreken omdat zij zich schamen en het als verraad voelt.

Gezochte oplossingen voor dit probleemgebied

Scholen proberen op verschillende manieren het contact met allochtone ouders te verbeteren en de kloof tussen thuis en school te overbruggen. De gekozen werkwijzen raken vaak aan beide genoemde knelpunten:

A. Je verdiepen in de culturele achtergronden

Een zorgcoördinator: "Als je je niet in de achtergronden, gewoonten en verschillen van allochtone gezinnen verdiept, kun je veel dingen volstrekt niet plaatsen of begrijpen, laat staan dat je een idee hebt hoe je ermee om zou kunnen gaan. Dan is het makkelijk om snel een oordeel klaar te hebben. Je moet door al die verschillende achtergronden flexibel en open zijn. Het feit dat sommige ouders niet op tijd komen voor een afspraak is iets dat je kunt inbouwen in je programma. Het alternatief is namelijk geen contact of geen afspraak en dat is erger dan flexibel te zijn. Ook moet je geduld hebben, open en voorzichtig te werk gaan, bereid zijn er echt in te duiken en er meer tijd voor uit te trekken. Bij nieuwe kinderen moet je achterhalen wat de achtergronden en gewoonten zijn en hoe de ouders zijn. Je moet elke situatie leren kennen. Docenten moeten hier in getraind worden".

Sommige scholen bieden hun docenten een training interculturele communicatie.

B. Een pro-actief contact beleid voeren

Volgens een school moet contact met allochtone ouders vanaf de komst van het kind op school grotere prioriteit krijgen. Vanaf het begin moet er huisbezoek afgelegd worden of moet iemand op z'n minst bellen. Ouders moeten op school iemand hebben die zij kennen en die hen kent. Nu kennen ze niemand op school waardoor de drempel om contact op te nemen hoog is. Als tijdens het eerste contact sprake is van (ernstige) problemen met hun kind zal dit gebrek aan contact de communicatie ernstig belemmeren.

Een enkele school organiseert aparte voorlichtingsavonden voor allochtone ouders waarbij voor de grootste talengroepen een tolk aanwezig is. Ook worden brieven soms in de eigen taal verstuurd. Soms wordt ervoor gekozen allochtone ouders juist te bellen i.p.v. een brief te versturen. Dit telefoongesprek vormt tevens weer een extra contactmoment.

Sommigen scholen schakelen bij moeilijke één-op-één gesprekken ook een tolk in (al dan niet een allochtone collega of medewerker). Vaak tolken oudere kinderen of familieleden.

Één school heeft een speciaal contactpersoon voor allochtone ouders aangesteld. Deze belt de ouders ook regelmatig om goed nieuws over hun kinderen te vertellen (bijvoorbeeld een goed rapport). Zo is er al een vertrouwd contact als er onverhoopt problemen ontstaan.

C. Het sociale netwerk van leerlingen bij de aanpak van probleemgedrag betrekken

Via Jeugdformat Den Haag wordt op een school een Equip training gedraaid. Hierbij worden ouders, mentor en leerling betrokken bij een traject om leerlingen sociale vaardigheden en agressie regulering aan te leren. Men wil niet de leerling alleen vaardigheden aanleren maar het hele systeem erbij betrekken.

D. Compromissen zoeken

Wanneer meisjes niet mee mogen op schoolkamp wordt er vaak eerst uitgebreid gesproken met de ouders. Soms blijkt het luisteren, meedenken en uitleggen voldoende. Soms blijkt een alternatief zoals wel meegaan maar thuis slapen aan te slaan. Op sommige scholen wordt een alternatief programma verzorgd voor de leerlingen die niet mee mogen.

E. Kennis en advies elders zoeken

Sommige scholen zoeken bemiddeling en afstemming via Hindoestaanse tempels en moskeeën omdat Hindoestanen als een moeilijk bereikbare groep wordt ervaren. Soms wordt op verzoek van Turkse of Marokkaanse ouders een imam gevraagd. Een enkele school vraagt advies of begeleiding van een instelling of (zelf)organisatie.

De meeste scholen hebben nooit hulp gezocht bij externe instanties die expertise, ervaring en/of relaties hebben met verschillende culturele groepen.

Probleemgebied 2: Het gedrag van allochtone leerlingen op school

Veel scholen noemen ook aandachtspunten met betrekking tot de allochtone leerlingen op school. Drie deelproblemen worden onderscheiden:

Knelpunt 1. Allochtone leerlingen hebben problemen bovenop de normale puberproblemen

- Bij een aantal leerlingen is er sprake van een enorme taalachterstand.
- Leerlingen die moeite hebben met het opgroeien `tussen twee culturen` lijken volgens recente rapporten extra kwetsbaar te zijn voor enerzijds vroegtijdig schoolverlaten en anderzijds radicalisering. Sommige scholen vragen zich af of zij leerlingen voldoende ondersteunen in het vormen van een 'gezonde' eigen identiteit.
- Vluchtelingen kinderen hebben soms een trauma opgelopen en vertonen hierdoor afwijkend, heftig of zeer teruggetrokken gedrag. Veel docenten weten niet goed hoe om te gaan met deze getraumatiseerde kinderen.
- Sommige meisjes die door hun ouders (en soms ook de gemeenschap) enorm kortgehouden worden lopen weg van huis of slaan door naar andere extremen. Ze gaan veel blowen en zijn kwetsbaar voor loverboys.

Knelpunt 2. Allochtone leerlingen vertonen ander gedrag dan autochtone leerlingen

- Een aantal scholen krijgen in de brugklas te maken met machogedrag en een machtsstrijd tussen (vooral allochtone) jongens. Docenten hebben moeite met dit gedrag. Het lijkt alsof deze leerlingen zich moeilijker laten corrigeren.
- Allochtone jongens veroorzaken vaker problemen dan meisjes. De jongens vertonen zeer lastig gedrag in hun omgang met meisjes en zij laten zich in met criminaliteit. Het enorm sterke en bindende groepsgedrag leidt ertoe dat het voorbeeld van oudere leerlingen wordt gevolgd en zij zich asociaal of crimineel gaan gedragen.
- Allochtone leerlingen vormen vaak groepjes op basis van hun etnische afkomst. Incidenteel leidt dit tot problemen en vechtpartijen (ook tussen groepjes van dezelfde etnische afkomst). Groepsvorming van leerlingen op basis van etniciteit (incl. de vorming van expliciet autochtone groepen zoals Lonsdale jongeren) lijkt een ander soort wrevel op te roepen bij zowel leerlingen als docenten dan groepsvorming van gothics of skates enz. Scholen worstelen soms met de vraag of ze hier iets aan zouden moeten doen (in het kader van integratie en veiligheid en de eenheid van de school).

Knelpunt 3. Allochtone leerlingen met problemen komen niet bij de zorg terecht

- Wanneer leerlingen bij een mentor of de vertrouwenspersoon terecht komen met hun problemen en daar een veilige plek vinden blijken ze veelal geholpen te kunnen worden. Uit onderzoek blijkt echter dat signalen van leerlingen met problemen soms mede door het verschil in (culturele) achtergrond gemist worden. Veel allochtone leerlingen zoeken geen hulp omdat ze bang zijn niet begrepen te worden of geleerd hebben dat ze 'de vuile was' niet buiten mogen hangen.
- Allochtone meiden hebben de neiging hun problemen te internaliseren. Sommigen bespreken veel met hun vriendinnen en vooral niet met 'buitenstaanders'. Als ze al bij de zorg terechtkomen is de situatie vaak enorm geëscaleerd. Andere respondenten melden juist dat allochtone meiden hun problemen met niemand bespreken.
- Een probleem apart vormen de 'muisjes' op school. Deze stille, hard werkende en lieve "Hindostaanse jongens of Marokkaanse meisjes (achter de sluier)" vertonen model gedrag en zijn zo onopvallend mogelijk. Zij kunnen intussen zware sociaal-emotionele problemen internaliseren.
- Sommige allochtone leerlingen komen knel te zitten omdat ze bang zijn hun ouders op de hoogte te stellen van de problemen. Ouders mogen nergens van weten. De hulpverlening dient echter altijd toestemming van de ouders te krijgen voordat jongeren in het hulpcircuit terecht kunnen.

Gezochte oplossingen voor dit probleemgebied.

Voor bovengenoemde problemen proberen scholen oplossingen te bedenken en/of methodes toe te passen waarmee zij de hulpverlening in betere banen kunnen leiden. De gekozen oplossingen bestrijken wederom vaak meer dan één knelpunt.

A. Investeren in de deskundigheid van docenten en mentoren

Op sommige scholen heeft de zorgcoördinator of hebben één of twee docenten/mentoren zichzelf verdiept in de verschillende culturele en religieuze achtergronden en/of daar scholing voor gevolgd.

Één school heeft docenten een speciale training laten volgen om risicosignalen te herkennen bij de 'muisjes'. Bijvoorbeeld kringen onder de ogen, slechter gekleed zijn, in slaap vallen, zich terugtrekken enz. Voor deze kinderen is een actieve aanpak en activeringsbeleid van docenten en mentoren noodzakelijk.

B. Meer tijd uittrekken voor het opbouwen van vertrouwen

Een autochtone vertrouwenspersoon vertelt "Je moet bij allochtone leerlingen langer de tijd nemen om het vertrouwen te winnen. Vaak moet je lang over koetjes en kalfjes praten. Ook testen ze je uit voordat je hun vertrouwen wint. Maar juist deze kinderen vinden het fijn om te praten. Thuis kunnen ze dat immers niet. Het lijkt er ook op dat praten met een autochtoon bevrijdend werkt. Ze kunnen zich uiten en aanschoppen tegen thuis zonder dat hier consequenties uit voort vloeien. Veel leerlingen praten over het leven tussen twee culturen en kijken samen met de leerlingbegeleider hoe of wat ze hiermee kunnen. Leerlingen zoeken het liefst steun bij iemand van buiten de gemeenschap. Soms geldt dit ook voor de ouders".

Met meisjes die te maken hebben met vrijheidsbeperkingen, wordt vaak eerst op hun initiatief (of door een signaal van de mentor) een serie gesprekken gevoerd. Soms wordt geprobeerd om de ouders erbij te betrekken. Dit roept echter vaak weerstand en angst op bij de betrokken meisjes. Vaak weigeren ze om hun problemen te bespreken met hun ouders. Op sommige scholen is geregeld dat meisjes vijf gesprekken met een maatschappelijk werkster of een medewerker van bureau jeugdzorg mogen voeren zonder toestemming van de ouders. Op andere scholen vangt de vertrouwenspersoon deze meiden op. Maar men blijft worstelen met de vraag of, wanneer en hoe de ouders erbij te betrekken.

C. Personeel zoeken dat een afspiegeling vormt van de samenleving

Sommige scholen hebben een mentor, vertrouwenspersoon of maatschappelijk werkster van Marokkaanse en/of Turkse afkomst aangetrokken voor hun allochtone leerlingen.

Andere scholen proberen door een gemengd docentenaanbod de relaties te vergemakkelijken. Respondenten geven hierbij aan dat ze niet merken dat leerlingen iemand opzoeken van dezelfde etnische afkomst. Ze kiezen simpelweg een docent die ze vertrouwen of waar ze het goed mee kunnen vinden om hun problemen mee te bespreken.

D. Extra investeren in probleemleerlingen

Op sommige scholen loopt een mentorproject (al dan niet via Meander). Vaak worden jongeren gekoppeld aan een succesvolle oudere leerling, student of werkende van dezelfde culturele of religieuze achtergrond.

Aan het wegwerken van taalachterstanden wordt gewerkt door bijvoorbeeld het BAT (begeleiding anderstaligen) of door extra lessen Nederlands. Een enkele school probeert het lesmateriaal aan te passen zodat extra taalonderwijs geïntegreerd wordt binnen het algemene lesaanbod. Docenten worden hier extra voor getraind.

E. Protocollen opstellen voor de omgang met probleemjongens

Één school heeft een vaste procedure voor 'lastige' jongens. Dit biedt helderheid en houvast aan de zorgbetrokkenen. Eerst probeert de mentor of leerlingbegeleider via gesprekken de leerling bij te sturen. Zo nodig verwijst hij door naar de afdelingsleider. Deze neemt contact op met thuis en kan een leerling voorleggen aan het ZAT team. Daar wordt besproken welk traject voor deze leerling geschikt is gezien zijn thuissituatie en andere omstandigheden. Via de mentor of leerlingbegeleider wordt vervolgens samen met de ouders gekozen voor een traject. Een leerling kan dan bij de leerlingbegeleider blijven, bij de orthopedagoog terecht komen of doorverwezen worden naar jeugdzorg of schoolmaatschappelijk werk. Eventueel kan er nog sprake zijn van een periode bij Time-Out. Wanneer dit niet werkt kan een leerling geschorst worden en kan de procedure tot verwijdering worden ingezet.

F. Leerlingen helpen beter om te gaan met onderlinge verschillen

Bij het ILS (interactieve leergroepen systeem) worden klassen op een school structureel in leergroepen ingedeeld waarbij kinderen met verschillende leerstijlen gemengd worden. Bijkomend voordeel is dat docenten bij het samenstellen van groepen ook naar de sociale vaardigheden, gender en etnische achtergrond kunnen kijken om deze bewust te mengen.

Een andere school is van mening dat docenten getraind moeten worden om hun leerlingen te kunnen begeleiden in het bespreekbaar maken van hun afwijkende situatie in de klas. Zodat bijvoorbeeld een leerling die net uit detentie/jeugdgevangenis terug op school is dit onder begeleiding van de mentor kan vertellen in de klas. Anders wordt er toch over gepraat en geroddeld. Ook over sterfgevallen zou gepraat kunnen worden. En over een vluchtverhaal. "Zodat medeleerlingen begrijpen waarom dat vluchteling jongetje zo heftig boos wordt als andere kinderen niet stil zijn en niet hard werken in de les. Dat zijn moeder voor zijn ogen is doodgeschoten en in zijn armen stief, en hij niets liever wil dan zijn diploma halen en teruggaan om in zijn land te helpen". Het moeten dan geen drama "verhalen" worden, en ook geen "stoere" verhalen. Het gaat erom dat het gezamenlijk bespreekbaar wordt. Zodat leerlingen elkaar leren begrijpen, en opvangen, en de diversiteit van hun wereld beter leren kennen.

HOOFDSTUK 5. Analyse van de bevindingen (II)

De bevindingen uit het vorige hoofdstuk leiden tot een aantal conclusies. De uitdagingen waar scholen voor staan monden uit in een dilemma met betrekking tot de specifieke aandacht die scholen zouden moeten besteden aan allochtone jongeren.

Allochtone Zorgleerlingen

Leerlingbegeleiding is per definitie maatwerk; iedere leerling bevindt zich in een unieke situatie en worstelt op zijn/haar eigen wijze met de problemen die zich voordoen. Uit de gesprekken met de zorgcoördinatoren en/of vertrouwenspersonen is naar voren gekomen dat er veelal geen aparte trajecten worden ingezet voor allochtone zorgleerlingen. Bij de meeste scholen staat de persoon die te kampen heeft met problemen bij het bieden van begeleiding centraal. Zeker als deze problemen negatieve consequenties kunnen hebben voor het volgen van onderwijs.

Tegelijkertijd liegen de cijfers er niet om. Allochtone leerlingen vormen een risicogroep als het gaat om psycho-sociale problematiek, gedragsproblematiek en vroegtijdig schoolverlaten. Uit deze quickscan is bovendien gebleken dat bijna alle scholen worstelen met problemen die groepsgebonden lijken te zijn voor allochtone jongeren en hun ouders. Dit plaatst scholen voor een drietal uitdagingen:

1. *Goed contact en betrokkenheid krijgen met en van allochtone ouders.*

Bijvoorbeeld

- door verdieping in de culturele achtergronden
- door het voeren van een pro-actief contactbeleid
- door het betrekken van het sociale netwerk van deze gezinnen
- door het inwinnen van kennis en advies elders

2. *Alle leerlingen helpen om te gaan met etnische en culturele diversiteit.*

Bijvoorbeeld

- door leerlingen te ondersteunen bij het vormen van hun identiteit
- door activiteiten in de klas te organiseren rondom diversiteit
- door de school in lesstof en personeel een afspiegeling te maken van de samenleving

3. *Waarborgen dat (ook allochtone) leerlingen die zorg nodig hebben deze krijgen.*

Bijvoorbeeld

- door te investeren in de deskundigheid van docenten en mentoren
- door extra te investeren in deze probleemleerlingen (denk aan het pro-actief benaderen, meer tijd uittrekken voor het winnen van vertrouwen, projecten die gericht zijn op specifieke behoeften enz.)

Dat de zorg voor allochtone leerlingen verbeterd kan worden blijkt overduidelijk uit onze gesprekken met zorgbetrokkenen. Uit deze quick scan is echter ook gebleken dat dit bij veel scholen tot een dilemma leidt.

Dilemma: Generale of etnisch specifieke aanpak van de leerlingenzorg?

Scholen worstelen met de vraag of er meer aandacht zou moeten zijn voor de specifieke situatie van allochtone leerlingen op school.

Afwegingen en issues die genoemd worden zijn:

- ❖ Benaderen wij allochtone ouders wel op de juiste manier? *We willen geen uitzondering maken*, maar zoals het nu gaat lijkt het niet te werken.
- ❖ Hebben we *allochtone ouders* niet juist veel *teveel vertroeteld*? Door hun eigen taal te gebruiken voor brieven en informatie, aparte voorlichtingsavonden enz. Is het niet hoog tijd dat ze gewoon deel uit gaan maken van de samenleving?
- ❖ Sommige allochtone leerlingen worstelen met problemen die te maken lijken te hebben met hun culturele achtergrond, thuissituatie of positie in de samenleving. *Zou iemand van hun eigen etnische afkomst* hun daar niet beter bij kunnen helpen?
- ❖ Aan de andere kant: leerlingen willen *liever niet in een uitzonderingspositie* verkeren. Werkt een etnisch specifieke aanpak niet stigmatiserend? Zeker wanneer je docenten ook nog eens een keer gaat trainen in de 'omgang met allochtonen'.
- ❖ Als je docenten niet traint in het verbreden van hun referentiekader t.a.v. leerlingen signaleren ze misschien onvoldoende. Je hebt toch sneller oog en begrip voor wat je kent. Het 'oude gedragsrepertoire' leidt misschien onbedoeld tot een verkeerde aanpak van een zorgleerling of zijn ouders. Je moet je kennis en repertoire uitbreiden in een steeds diverser wordende samenleving. Maar er is zoveel waar docenten in bijgeschoold moeten worden. *Wordt er niet teveel van ze verwacht?*
- ❖ Het lijkt op onze school soms al zo te polariseren tussen de allochtonen en de autochtonen. Zal een etnisch specifieke aanpak dit niet versterken? *Moeten we ons niet liever op de overeenkomsten richten?* Ook om leerlingen niet te versterken in hun idee dat ze 'anders' zijn?

Hoe scholen omgaan met dit dilemma en wat de consequenties zijn van hun keuzes verdienen meer aandacht en studie. Dat neemt niet weg dat er enkele conclusies getrokken kunnen worden uit deze quick scan.

HOOFDSTUK 6. Conclusies en vervolg

Scholen zoeken naar een balans in het aan de ene kant verzorgen van onderwijs en aan de andere kant bieden van zorg. Enkele grote uitdagingen hierbij zijn reeds genoemd in hoofdstukken drie en vijf. Kan of moet de schoolgerichte hulpverlening verbeterd worden en wat kan Meander daarin voor scholen betekenen? Dat is de vraag waar deze quickscan mee begon. Meander heeft uit de verzamelde gegevens enkele conclusies getrokken.

Hoe kan de zorg op scholen verbeterd worden?

Een goed functionerende zorgstructuur op maat, dat tevens voldoende flexibel is om in te spelen op veranderingen in de schoolpopulatie, is van wezenlijk belang voor het waarborgen van goed onderwijs. Voorkomen moet worden dat scholen teveel of te weinig zorg bieden uit angst een 'zorgschool' te worden. Een heldere taakbeschrijving voor betrokkenen in de zorg en normen voor doorverwijzing naar een volgende lijn van zorg is noodzakelijk.

Ook dient de deskundigheid van de betrokkenen te worden gewaarborgd om datgene te kunnen doen wat er van hun verwacht en gevraagd wordt in het kader van de zorg. Er moet worden geïnvesteerd in docenten zodat ze in staat blijven om goed om te gaan met de veranderende sociale, culturele en etnische verhoudingen binnen het onderwijs. Er moet ondermeer aandacht zijn voor het begeleiden van (autochtone en allochtone) leerlingen in de omgang met diversiteit en voor de invloed van de achtergronden van leerlingen op hun uitingsstijl en zorgbehoeften. Ook het contact met allochtone ouders is een punt van aandacht.

Goed functionerende zorgadviesteams, heldere afspraken en goed contact met het speciaal onderwijs en externe instellingen is van wezenlijk belang. Zo kan er snellere en betere hulp worden geleverd en een wezenlijke bijdrage aan het voorkomen van voortijdig schoolverlaten.

In de tussentijd dient snel een oplossing gevonden te worden voor de leerlingen die nu tussen wal en schip terecht komen vanwege de slechte aansluiting tussen school en jeugdzorg, de te ver gaande bureaucraties van de jeugdzorg en de lange wachtlijsten. Scholen mogen hier niet mee blijven zitten en het kan ook niet zo zijn dat leerlingen anders geheel aan hun lot worden overgelaten. Deze noodkreet moet opgepakt worden door de verschillende partijen in deze momenteel onvoldoende functionerende zorgketen.

Scholen vinden momenteel vaak in hun eentje het wiel uit. Samenwerkingsverbanden en overleggen van zorgcoördinatoren uit dezelfde regio lijken in dit kader een stap in de goede richting. Ook op het internet is inmiddels veel informatie beschikbaar over zorgleerlingen, over ervaringen van scholen met nieuwe initiatieven, en over good practices.

Wat kan Meander voor u betekenen?

Meander heeft een geheel vernieuwd trainingsaanbod voor docenten in het voortgezet onderwijs ontwikkeld dat inspeelt op de problemen die uit deze quickscan blijken. Denk hierbij aan thema's rondom de invloed van cultuur op de interactie tussen leerlingen en docenten, het verbeteren van de communicatie met allochtone ouders, het omgaan met wij-zij polarisatie in de klas en bijvoorbeeld de omgang met verschillende normen ten aanzien van sekseverschillen.

Specifieke deskundigheidsbevordering en procesbegeleiding van het team dat betrokken is bij de begeleiding van zorgleerlingen is ook mogelijk. Het streven van Meander is altijd om rekening te houden met de situatie en achtergronden van allochtone Nederlanders, zonder te generaliseren of te stigmatiseren. Vaak blijkt een verandering in het beleid of

de uitbreiding van het gedragsrepertoire en cultureel inzicht tevens de zorg aan alle leerlingen te verbeteren.

Meander kan scholen bijstaan in het verbeteren van de ouderbetrokkenheid. Met haar kennis, ervaring en netwerk binnen allochtone kring kan Meander ook meedenken over het functioneren van de zorgadviesteams op dusdanige wijze dat voldoende rekening wordt gehouden met diversiteit in culturele achtergronden van leerlingen. Zij kan zo nodig anderen uit haar netwerk mobiliseren.

Meander zal de bevindingen met betrekking tot de onvoldoende functionerende zorgketen met de provincie en diverse gemeentes in haar werkgebied doorspreken. Deze noodkreet van scholen moet aandacht krijgen.

Meander kan scholen zo nodig bijstaan in de aanpak van specifieke incidenten en problemen. Denk bijvoorbeeld aan het opzetten van een mentorproject, of het 'aanpakken' van groepjes (allochtone) hangjongeren op het schoolplein, omgaan met spanningen tussen etnische groepjes binnen school of leerlingen die macho-gedrag vertonen t.o.v. docenten, leerlingen ondersteunen in hun zoektocht naar een eigen identiteit enz.

Tenslotte

Meander wil alle scholen die deelgenomen hebben aan deze quick scan van harte bedanken voor hun bijdragen. In verband met de privacy zijn de namen van deze scholen en de geïnterviewden niet genoemd, maar hun inzet is desalniettemin erg gewaardeerd. Niet alleen vanwege de geïnvesteerde tijd, maar ook de openheid waarmee betrokkenen verteld hebben over hun ervaringen, visie en worstelingen.

Bedankt

Geraadpleegde bronnen

Websites die nuttig zijn gebleken bij het samenstellen van deze quick scan worden hieronder genoemd. De lijst is niet uitputtend. Wel bieden de publicaties, onderzoeken, ervaringen, good practices en materialen op deze websites veel aanknopingspunten voor de begeleiding van zorgleerlingen op scholen.

www.leerlingbegeleiding.nl

www.leerlingenzorgvmbopro.nl

<http://kennisnet.nl/vo/leerlingzorg/index.html>

<http://mentor.kennisnet.nl/leerlingbegeleiding/zorgleerlingen>

<http://www.lcoj.nl>

www.operatie-jong.nl

www.zios.nl

www.minocw.nl/onderwijs

www.onderwijsachterstanden.nl

Enkele sites over geïntegreerd taalonderwijs waaronder ook lesmethodieken op staan:

www.taalunieversum.org/onderwijs/

www.taalgerichtvakonderwijs.nl

Overig Geraadpleegde Literatuur

Bestuursdienst Gemeente Amsterdam (2005). *Interculturele verhoudingen op Amsterdamse scholen voor voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs*.

Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling Amsterdam – Onderwijs (2005). *Leerlingzorg in voortgezet onderwijs op goede weg*. www.onderwijs.amsterdam

Inspectierapport (2004). *Doorgaande zorg en begeleiding* in de regio Oss.

Krikke, H. (2003). *Hulpverlening in het onderwijs*. Artikel ten behoeve van workshop op de Conferentie Botsende Waarden.

Krikke, H. (2003). *Als niemand luistert*. Verhalen van allochtone meisjes op een zwarte school.

NRC (2005). *In de greep van de chaos*. En *Ongemerkt problematisch*. En *Als er iets mis is*. Artikelen in de bijlage "Wetenschap & Onderwijs".

PJ Partners (2001). *Leerplicht... ons een zorg?!* Eindverslag van een zestal conferenties i.s.m. MinOCW, MinJus, LVLA, NVL.

Provincie Zuid-Holland (2004). *Convenant 2004-2007. Aansluiting Jeugdzorg en Jeugdbeleid*. Door diverse gemeenten ondertekend.

TooN (2003). *Schoolmaatschappelijk werk moet schoolverzuim terugdringen*.

Tweede Kamer der Staten-Generaal (2005). *Zorgleerlingen in het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs*.

Tweede Kamerfractie SP (2003). *Het VMBO verdient beter*. Uitkomsten van de VMBO enquête.